

STRANDSKYDD OCH LANDSBYGDS- UTVECKLING

tillägg till översiktsplan för Pajala kommun

Antagen av kommunfullmäktige 18 juni 2012

Medverkande:

Johanna Alm, plan- och miljöchef Pajala kommun
Carl-Johan Riblom, fd plan- och miljöchef Pajala kommun
Maria Alldén, bygglovshandläggare Pajala kommun
Ola Magnusson, planingenjör Pajala kommun
Sara Bäckman, handläggare Pajala kommun
Annie Arnqvist, stadsarkitekt, MAF Arkitektkontor
Lars-Erik Gunnars, landskapsarkitekt, MAF Arkitektkontor AB
AnneLie Granljung, samhällsplanerare, MAF Arkitektkontor AB
Linnea Grahn, praktikant FPR, MAF Arkitektkontor AB
Mia Gunnarfeldt, praktikant, MAF Arkitektkontor AB
Gunilla Ripa, Tyréns AB

Dessutom har annan personal på Pajala kommun och PUAB, Pajala utvecklings AB, deltagit i arbetet.

Där ej annat anges är foton och illustrationer framtagna av medverkande från kommunen, MAF och Tyréns.

Innehåll

Pajala kommun - bebyggelse i strandnära lägen	5
Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Planens syfte	7
Planprocessen	7
Strandskyddslagstiftningen.....	8
Regionala och mellankommunala frågor	10
LIS i förhållande till regional utveckling och tillväxt	10
Mellankommunala frågor	10
Samråd enligt Esbo-konventionen	10
Finsk lagstiftning och planering.....	12
Landsbygdsutveckling i Pajala kommun	12
Geografiska förutsättningar.....	12
Befolkningsutveckling, landsbygdsutveckling och attraktivitet	15
Social och ekonomisk hållbarhet.....	16
Turistnäring i Pajala kommun, nuläge och tendenser	17
LIS-områden i Pajala kommun.....	16
Urvalskriterier	16
Metod för urval	17
Förutsättningarna för dispens i LIS-områden.....	19
Konkurrerande anspråk och intressen	20
Sårbarhet och risker.....	20
Värden och kvaliteter i befintlig natur- och kulturmiljö.....	26
Riksintressen och skyddade områden	29
Dispens i detaljplaner.....	29
Riktlinjer för planering och bebyggelse i strandnära lägen.....	29
Förtätning i befintlig bebyggelse	29
Ny bebyggelse, anläggningar eller verksamheter	29
Områdesbeskrivningar	31
1. Muodoslompolo.....	33
2. Kitkiöjärvi	42
3. Kihlanki.....	51
4. Kolari	60
5. Aareavaara.....	69
6. Huuki.....	80
7. Keräntöjärvi.....	94
8. Naakajärvi.....	101
9. Kangos.....	108
10. Junosuando.....	123
11. Kurkkio.....	138
12. Lautakoski.....	148
13. Käymäjärvi.....	158
14. Anttis.....	169
15. Juhonpieti/Erkheikki/Autio.....	181
16. Kengis.....	196
17. Ruokojärvi.....	208
18. Sattajärvi.....	214
19. Pentäsjärvi.....	225
20. Pääjärvi.....	231
21. Kardis/Jarhois.....	239
22. Tärendö.....	257
23. Saittarova.....	271
24. Männikkö.....	280
25. Narken.....	292
26. Teurajärvi.....	302

Policydokument	311
Miljökonsekvensbeskrivning, MKB	319
Icke-teknisk sammanfattning	320
Inledning	321
Miljöbedömning	321
Bakgrund.....	321
Behovsbedömning	321
Miljökonsekvensbeskrivning	321
Avgränsning	321
Metod	322
Planens syfte och huvuddrag.....	322
Förutsättningar	322
Natur, växt- och djurliv	322
Rörligt friluftsliv och fiske	322
Landskap, bebyggelse och kulturmiljö	323
Rennäring	324
Klimat	324
Vatten	325
Risker utmed älvarna	325
Översvämningar.....	320
Sjöar.....	320
Risk för ras och skred	320
Befolkning	322
Kommunikation och infrastruktur	322
Planeringsalternativ	323
0-alternativ	323
Konsekvens av 0-alternativ.....	323
Alternativ planförslag LIS	323
Konsekvens av alternativ planförslag LIS.....	323
Övriga alternativ.....	323
Miljökonsekvenser	323
Riksintressen	323
Natur, växt- och djurliv	323
Rörligt friluftsliv och fiske	324
Landskap bebyggelse och kulturmiljö	324
Rennäring	324
Klimat	324
Vatten	324
Risker utmed älvarna	325
Beskrivning av andra konsekvenser	333
Befolkning	333
Kommunikation och infrastruktur	334
Kumulativa effekter	334
Sammanfattning	334
Samlad bedömning	335
Motstående intressen.....	335
Uppföljning.....	335
Samråd	335
Källor och referenser	338
Bilaga begreppsförklaringar.....	341
Bilaga Miljöbalken 7 kapitlet Strandskyddsområde.....	343
Samrådsredogörelse	345
Utlåtande efter utställning	363

Sammanfattning

Med sin unika struktur med många och långsträckta byar och ett alldeles särskilt älvlandskap vill Pajala kommun stärka sin attraktivitet som bostadsort, både för dem som redan bor i kommunen och för dem som funderar på att flytta till Pajala. Den planerade nya gruvverksamheten kommer att ge ett starkare näringsliv och en starkare arbetsmarknad. Den arbetskraft som rekryteras ska ges möjlighet att bosätta sig inom kommunen istället för att pendla från annan ort. Att kunna välja att bo strandnära eller att ha en stuga i ett strandnära läge är en viktig del i Pajalas attraktivitet.

Ny lagstiftning

Det har länge funnits ett behov av ett differentierat och flexibelt strandskydd som tar hänsyn till skillnader i förutsättningar i olika delar av landet. Ändringar av strandskyddslagstiftningen är därför beslutade och har börjat gälla från 1 juli 2009 respektive 1 februari 2010. Ändringarna innebär bland annat att där det finns stora orörda strandområden och ett lågt bebyggelsetryck ska det vara möjligt att ge fler dispenser än i områden med färre orörda strandpartier och högt bebyggelsetryck. En förutsättning är att den strandnära bebyggelsen bidrar till landsbygdsutveckling och att LIS-områden, områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge, pekas ut i översiktsplan eller tillägg till denna.

Ny expansiv period för Pajala

I Pajala kommun handlar landsbygdsutveckling om mer än ett stärkt underlag för kommersiell service. Den expansion som väntas, framförallt inom gruvnäringen, kommer medverka till en ökad efterfrågan på permanentboende, fritidsboende och bebyggelse för rekreation och upplevelsenäringsar som turism. Invånare har under lång tid flyttat ut från kommunen men då arbetskraft på nytt behövs för att driva obrukade näringar är det av vikt att kunna erbjuda boendemöjligheter av växlande karaktär, däribland invid sjöar och älvar, för att öka kommunens attraktivitet och undvika långväga pendling från andra kommuner.

Foto: Tomas Calla

Föreslagna LIS-områden

Detta tematiska tillägg till översiktsplanen redovisar på en övergripande nivå hur och var strandnära bebyggelse kan bidra till landsbygdsutveckling i Pajala kommun. Genom att utgå från tidigare ställningstaganden, kartanalyser, inventeringar och genom att ta tillvara lokal kännedom har ett antal områden pekats ut.

Föreslagna LIS-områden redovisas dels på en kommuntäckande karta, dels områdesvis med beskrivning av förutsättningar och särskilda förhållanden att ta hänsyn till vid en dispensprövning.

Bakgrund

Pajala kommun har under 2010 antagit en ny kommundäckande översiktsplan. "Strandskydd och landskapsutveckling" är ett tematiskt tillägg till Pajalas översiktsplan. Det tematiska tillägget behandlar områden invid sjöar och vattendrag som är disponibla utifrån friluft-, bostads-, naturvårds- och allemansrättsliga aspekter, där en etablering av boende och verksamheter kan ske för en utveckling av landsbygden.

Tillägget till översiktsplanen är en viljeinriktning för kommunens framtida användning av vattendrag och strandområden vilket ger ett mer ändamålsenligt strandskydd som beaktar behovet av utveckling i Pajalas kommun. Samtidigt ges ett långsiktigt och hållbart skydd av strand- och vattenområden där natur och friluftsvärden inte äventyras. Planen är en vägledning för kommunens och andra myndigheters beslut och ett dialogverktyg mellan stat och kommun, angående allmänna intressen.

Planens syfte

Syftet med det tematiska tillägget till översiktsplanen, "Strandskydd och landsbygdsutveckling", är att redovisa sådana områden där strandnära bebyggelse är lämpligt och kan stimulera till landsbygdsutveckling.

Tillägget visar vilka intressen och förutsättningar som finns att ta hänsyn till, främst växt- och djurliv, friluftsliv och fiske, rennäring, vattenkvalitet, befolkning, landskap, kulturmiljö samt risker för

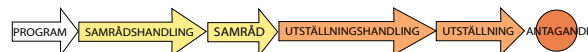
skred, ras och isproppar. Motstående intressen hanteras genom prioriteringar utifrån ekologiska, ekonomiska, sociala och kulturella hållbarhetsaspekter. I tillägget redovisas också vilka förutsättningar och villkor som ska tas hänsyn till innan dispens kan ges.

Urvalskriterierna för LIS-områdena bygger också på slutsatser och ställningstaganden från tidigare utredningar, analyser och planer.

Planprocessen

Denna plan är ett tematiskt tillägg till den kommundäckande översiktsplanen som antogs i juni 2010.

Ofta när en kommunal plan tas fram börjar man med ett program som redovisar planens syfte och vilka frågor som är viktiga att behandla i planen.

För denna plan kan den kommundäckande översiktsplanen ses som programskedet. Denna handling är en samrådshandling som ska vara ett underlag för att få in synpunkter från allmänhet, myndigheter, grannkommuner, näringsliv m fl.

Efter samrådsskedet sammanfattar kommunen de synpunkter som kommit in och gör de ändringar i planen som behövs. Inkomna synpunkter och kommunens ställningstaganden till dessa redovisas i en samrådsredogörelse. Den reviderade pla-

Foto: Tomas Calla

nen ställs ut för att få in synpunkter på kompletteringar och ändringar, dessa synpunkter redovisas i ett utlåtande. Mindre ändringar kan göras efter utställningen, sen antas planen i kommunfullmäktige. Processen för samråd och utställning regleras i Plan- och bygglagen, PBL.

Tidplan

Planen kommer att samrådas från slutet av december 2011 och två månader framåt. Efter bearbetning beräknas planen kunna ställas ut under vintern-våren 2012. Förhoppningen är att planen kan antas under våren 2012.

Strandskyddslagstiftningen

Stränder och strandområden är uppskattade av både människor, djur och växter. För att skydda strandområden har Sverige sedan år 1975 haft en lag som förbjuder bebyggelse inom 100 meter från strand. Det har varit möjligt att bygga närmare stranden om det funnits särskilda dispens skäl, vilka har gällt lika över hela Sverige. Avsikten med den förnyade strandskyddslagstiftningen från år 2010 är att få en större variation hur dispenser kan ges och samtidigt skärpa kraven på särskilda skäl för dispens. De särskilda skälen för dispens redovisas i bilagan **Miljöbalken kapitel 7**.

Det är kommunen som hanterar ärenden som berör strandskyddade områden. Med den nya lagstiftningen ska kommunen i sin översiktsplan peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, där strandskyddsdispens lättare ska kunna ges efter särskilda avvägningar. Beslut om dispens och upphävande av strandskyddet i detaljplaner ska granskas av länsstyrelsen som kan upphäva kommunens beslut i ärendet om det bedöms felaktigt. Länsstyrelsens beslut kan i sin tur överklagas vid högre instans. I vissa särskilda fall ges dispens från strandskyddet av länsstyrelsen. Det gäller exempelvis ärenden i områden som påverkas av bestämmelser om Natura 2000 och områden som omfattas av landskapsbildsskydd.

Landskapsbildsskydd

Landskapsbildsskydd är ett skydd för landskapsbilden med stöd av 19 § naturvårdslagen i dess lydelse före den 1 januari 1975. Landskapsbildsskyddet infördes innan begreppet riksintresse fanns för att på ett enklare sätt än genom reservatsbildning kunna skydda stora områden från större påverkan eller förändring. Det var framförallt de visuella upplevelsevärdena i landskapet som man önskade skydda.

För Pajala kommun gäller landskapsbildsskydd

för delar av Torne- och Muonioälvs stränder. Inom dessa områden får inte nya byggnader uppföras eller befintliga byggnader ändras utan länsstyrelsens tillstånd. Det innebär att länsstyrelsen hanterar bygglovsärenden och strandskyddsdispenser.

Pajala Kommun har framfört önskemål om att länsstyrelsen ska upphäva bestämmelserna för landskapsbildsskyddet. Även om begreppet inte finns i den nu gällande miljöbalken gäller bestämmelserna fortfarande i de berörda områdena genom den nya lagstiftningen och fram tills ett beslut är taget om upphävande.

Utökat strandskydd

Länsstyrelsen får i vissa fall utöka strandskyddet från 100 meter upp till 300 meter på land och i vattnet om det behövs för att säkerställa något av strandskyddets syften. I kommunen finns i dagsläget ett antal områden med utökat strandskydd, varav fyra LIS-områden -Kengis, Kihlanki, Huuki och MEJA-området- direkt berörs av utökat strandskydd.

Regionala bestämmelser om kompletteringsåtgärder

Länsstyrelsen får besluta om att byggförbudet i strandskyddsområden inte gäller vissa kompletteringsåtgärder. Undantaget gäller sådana åtgärder som sker inom 15 meter från huvudbyggnaden men inte närmare strandlinjen än 25 meter inom en angiven tomtplats. I Norrbotten finns dock inte ett sådant beslut och byggnader oavsett ändamål och storlek kräver en dispens.

Områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge

Många glesbygdskommuner vill kunna nyttiggöra en liten del av den stora mängd sjö- och älvstränder som finns för att erbjuda en attraktivare boendemiljö och ge bättre förutsättningar för turism och andra näringar. För att kunna göra det krävs att kommunen redovisar områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge, så kallade LIS-områden, i en översiktsplan eller i ett tillägg till aktuell översiktsplan. För att ett LIS-område ska kunna pekas ut ska strandnära bebyggelse i området innebära "långsiktiga och positiva samsättnings effekter eller bidra till att upprätthålla serviceunderlaget på landsbygden". Dispenser får aldrig ges så att de motverkar strandskyddets syften; en fri tillgång till stränderna för människor, växter och djur. Även i områden där dispens kan ges ska därför en fri passage mot stranden finnas. Lämpligt avstånd varierar, bland annat beroende av marken och tomtens karaktär, men en tumregel kan vara minst några tiotal meter.

Lagstiftning och strandskyddsvägledningens urvalskriterier

(hämtat från ÖP10 Munkedal, återgivet med kommunens medgivande)

LIS-områden kan anges – med det tydliga undantaget för kuststräckan – om det uppfyller följande kriterier (sammanfattning av 7 kap 18 e § MB):

A) En landsbygdsutveckling som:

- är lämplig,
- långsiktig (ej tillfällig),
- har en positiv ekonomisk påverkan som
- är kopplad till en ekonomisk utveckling i ett lokalt eller regionalt perspektiv och
- är av allmänt ekonomiskt intresse (ej enbart för enskild person).

B) Ett strandområde som:

- efter åtgärd fortfarande kan tillgodose strandskyddets syften långsiktigt, genom att åtgärderna är så begränsade till sin omfattning eller påverkan,
- endast har liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften
- inte hör till kuststräckan,
- inte behövs för att säkerställa fri passage för allmänheten
- inte behövs för att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet.

Det är hur båda dessa faktorer ser ut och förenas – bebyggelseåtgärden för landsbygdsutveckling (A) och den aktuella stranden (B) – som ska ligga till grund för såväl det slutliga beslutet i enskilda ärenden som vid urvalet av lämpliga LIS-områden.

Ekonomisk landsbygdsutveckling

I strandskyddsvägledningen och i förarbetet till lagstiftningen anges några faktorer som anses främja landsbygdsutveckling i ekonomiskt hänseende:

En åtgärd som:

- bidrar till långsiktiga positiva sysselsättningseffekter,
- bidrar till att upprätthålla serviceunderlaget på landsbygden,
- bidrar till att upprätthålla ett ekonomiskt och personellt underlag

för olika former av kommersiell och offentlig service.

Regionala och mellankommunala frågor

LIS i förhållande till regional utveckling och tillväxt

I det regionala tillväxtprogrammet för Norrbotten (2007) framhålls att gruv-, stål och verkstadsindustrin är den drivande motorn för utvecklingen i regionen. I Pajala är just den annalkande gruvindustrin den kraftkälla som fått hjulet att snurra och befolkningskurvan att peka uppåt. Nya invånare ska kunna bosätta sig där själen får ro och kroppen utrymme för förverkligande, oavsett om detta innebär vid en stilla myr eller i en tätort med nära till grannar och handelsutbud. Det är viktigt att uppmuntra en inflyttning i hela länet och kunna erbjuda attraktiva livsmiljöer för den personliga smaken. Närheten till vatten kan utgöra just en sådan källa till ett beslut att bosätta sig i kommunen. Utpekandet av LIS-områden är därför betydelsefullt för graden av landsbygdsutveckling i kommunen.

Glesheten i Pajala och omkringliggande kommuner ses som en konkurrensfördel och tillväxtfaktor i det regionala utvecklingsprogrammet för en hållbar framtid i Norrbotten (2007). Små- och medelstora företags tillväxt och sysselsättningsökning är väsentlig för regionen som helhet. Upplevelsenärningar är därför ett prioriterat tillväxtområde i det regionala tillväxtprogrammet med produkter skapade av den natur, kultur och historia som finns i länet. I Pajala kommun är denna typ av näringsliv på frammarsch och kan stimulera landsbygdsutvecklingen. Potential finns också för verksamheter med samisk anknytning. En stark rennäring är fortsatt viktig med kombinationsmöjligheter för samerna att också kunna bedriva verksamheter med inriktning mot bland annat turism.

Mellankommunal samverkan

En förutsättning för en stark kommun är en väl fungerande samverkan med sin omgivning. Det kan handla om samverkan med bland annat grannkommunerna, myndigheter och näringslivet. I dagsläget pendlar invånarna i allt högre utsträckning jämfört med tidigare. En del invånare pendlar ut för att arbeta på annan ort och andra pendlar in.

Nu när arbetstillfällena ökar i kommunen innebär det att pendlingen in till kommunen kommer att öka. Flertalet av arbetskraften i närliggande kommuner kan välja att pendla dagligen eller vecko- pendla till kommunen. Detta innebär att samverkan med grannkommunerna blir allt viktigare.

Goda kommunikationer och bra kollektivtrafik är nyckelfaktorer för en fortsatt positiv utveckling.

Pajala kommun gränsar till Kiruna, Gällivare, Övertorneå och Övertorneå på svenska sidan, och Pello, Muonio och Kolari på finska sidan. Kontakt har tagits med samtliga kommuner inför utskicket av samrådshandlingen. Ett antal kommuner i Norr- och Västerbotten har också inlett ett samarbete för att samordna LIS-planering och riktlinjer för dispensgivning.

Kiruna: Kiruna kommun har inget emot Pajalas LIS-områden men efterlyser samsyn mellan kommunerna. Viktigaste frågan under samrådsskedet är hanteringen av gemensamma vattendrag.

Gällivare: Gällivare kommun delar inga större vattendrag med Pajala men det finns ändå anledning att se över hur de vattendrag som passerar kommungränsen ska hanteras. I samrådsskedet kommer kommunerna att ha en dialog i frågan.

Övertorneå: Kommunen har för avsikt att påbörja ett arbete med att aktualisera den kommuntäckande översiktsplanen efter årsskiftet. I det sammanhanget kan det bli aktuellt att studera LIS-områden. Kommunen vill delta i samrådet kring planerna.

Övertorneå: Övertorneå kommun kommer att avvakta SMHIs kartering av Torneälven, och därefter påbörja arbetet. Kommunen vill delta i samrådet kring planerna.

Pello: Pello kommun har antagna planer för strandnära bebyggelse längs gränsälven. Kommunen vill delta i samrådet kring planerna.

Muonio: Muonio kommun har antagna planer för strandnära bebyggelse längs gränsälven. Kommunen vill delta i samrådet kring planerna.

Kolari: Kolari kommun har under hösten samrått om ett förslag till ny delgeneralplan för bebyggelse längs Muonioälv. Kommunen vill delta i samrådet kring planerna.

Samråd enligt Esbo-konventionen

När en åtgärd i ett land kan förväntas påverka ett annat land ska samråd om miljökonsekvenser ske. Denna plan hanterar bland annat bebyggelse vid gränsälvarna Muonioälv och Torneälv och en kommunikation enligt Esbo-konventionen är påbörjad.

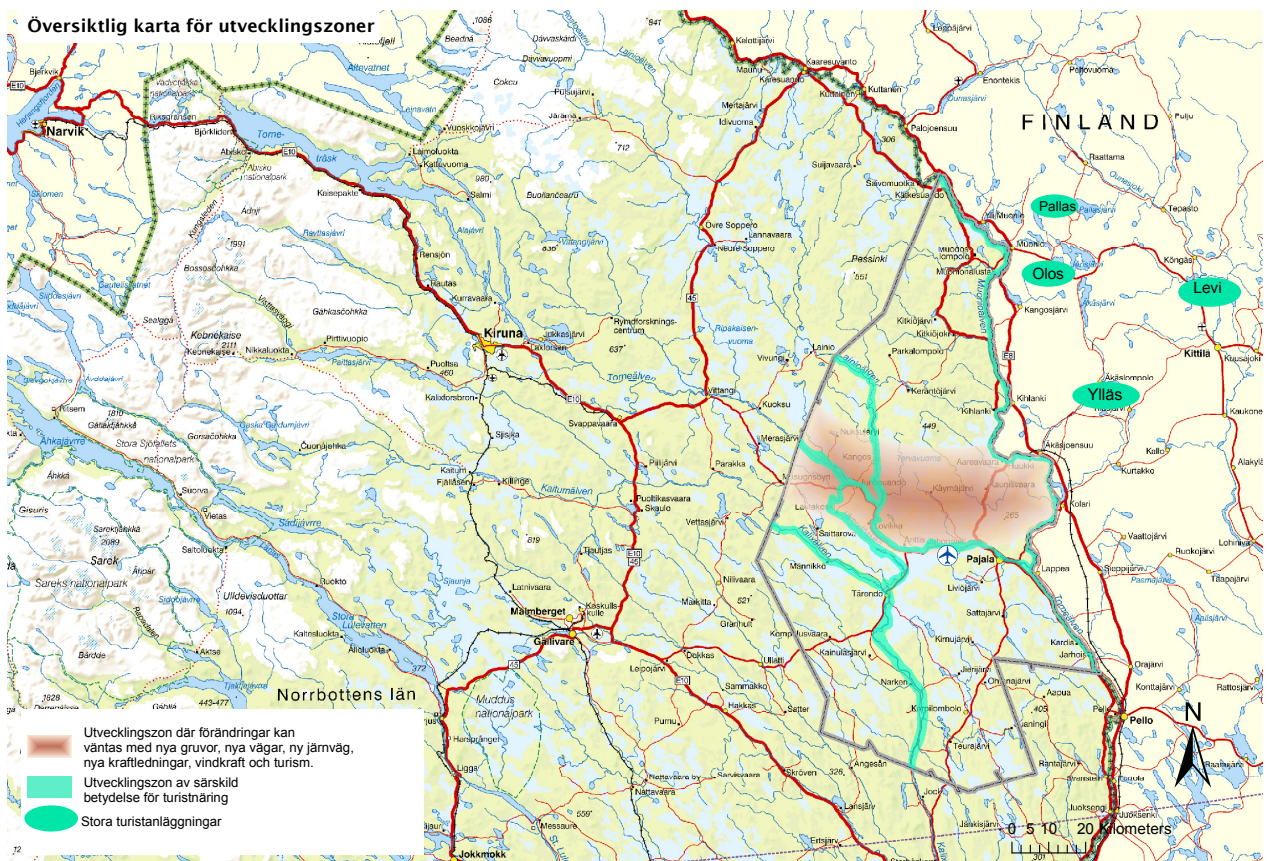

Pajala kommun och angränsande kommuner i Sverige och Finland

UTVECKLINGSZONER OCH KOMMUNIKATIONSSTRÅK

I den kommuntäckande översiktsplanen redovisas en utvecklingszon där de största framtida förändringarna är att vänta. I zonen ligger de tre gruvområdena, där är också befintliga vägar till Kiruna och Gällivare, kommunikationsstråk både för turism och materialtransporter. I zonen finns också goda vindförhållanden och ett antal byar/tätorter med goda utvecklingsmöjligheter.

Övriga viktiga kommunikationsstråk och noder är vägarna från Övertorneå och Övertorneå i nord-sydlig riktning och de finska vägarna längs gränsälven samt flygplatsen.

Finsk lagstiftning och planering

Eftersom den översiktliga planeringen i Pajala kommun berör Finland och landskapet invid gränsälven är det av vikt att nämna den finska planeringslagstiftningen. Svensk och finsk planering är i många avseenden likartad. I Finland upprättas landskapsplaner (regionplaner), generalplaner (översiktsplaner) och detaljplaner för reglering av byggande samt av mark- och vattenområdets användning.

Allemansrätten motsvarar närmast den i Sverige men finns inte författad i lag. En lagstiftning liknande de svenska föreskrifterna om strandskydd finns inte heller. I den finska byggnadslagen finns dock bestämmelser om strandplan. Det främsta syftet med strandplanen är inte att skydda allemansrätten inom strandområden utan istället styra användningen av stränderna, huvudsakligen med avseende på regleringen av fritidshusbebyggelse. Strandplanen ska säkra att byggande och markanvändning lämpar sig i strandlandskapet med dess omgivning och att hänsyn tas till värden såsom växter och djurs livsmiljö, vattnets kretslopp, naturens särdrag och människans rekreativsmöjligheter.

Byggnader får, med särskilda undantag, inte uppföras utan en general- eller detaljplan som kan användas som grund för beviljande av bygglov. Önskar en markägare bebygga sin mark med bostäder kan detta inte hindras med hänvisning till allemansrätten, vilket i Sverige kan göras inom gränsen för strandskyddet. Det ska utöver de bestämmelser som gäller för general- och detaljplaner också i strandplanen ses till att ett tillräckligt stort sammanhängande område inom strandområdet lämnas obebyggt.

Landskapsplan för Fjäll-Lappland

Lapplands förbund har tagit fram en landskapsplan för Fjäll-Lappland där grannkommunerna Muonio och Kolari ingår. Landskapsplanen är en översiktlig plan vars syfte är att koppla samman översiktlig planering av markanvändning med regionens utvecklingsstrategier. Huvudmålet med Fjäll-Lapplands ekonomiska region är att utveckla ett särpräglad, högklassigt och internationellt turistområde samt ge innevävarna mångsidiga arbets- och inkomstmöjligheter. I planen anges bland annat andelen fri strandlinje och riktlinjer för bebyggelse och hantering av områden med risk för översvämning, ras eller jordskred. Planen antogs 2009.

Bebyggelse på finska sidan av Muonioälven
Foto: Erik Mella

Kommunal planering Finland

Muonio och Pello har antagna planer för strandnära bebyggelse längs gränsälven. Kolari har under hösten samrått om ett förslag till ny delgeneralplan för bebyggelse längs Muonioälv.

Landsbygdsutveckling i Pajala kommun

Landsbygdsutveckling i Pajala kommun avser åtgärder som långsiktigt förväntas ge positiva samsättnings effekter och som kan ge ett tillskott till serviceunderlaget på landsbygden utan att riskera strandskyddets syfte. I detta dokument är det viktigt att betona att det handlar om landsbygdsutveckling "i strandnära läge". Det kan exempelvis röra sig om etableringar av turistanläggningar för aktiviteter där tillgång till stränder är en förutsättning eller en anseelig favör. Det kan också handla om tillkomst av bostäder för permanent- och fritidsboende i syfte att upprätthålla ett ekonomiskt och personellt underlag för olika former av kommersiell service.

Geografiska förutsättningar

Strandlängdsfakta Pajala kommun

Uppgifter hämtade från SCB juni 2010. Invånarantal anges för år 2009, strandlinje anges för år 2000.

insjöstränder och vattendrag	3 695 km
öar i insjöar	240 km
havsöar	0 km
fastlandskust	0 km

Den sammanlagda strandlängden är 3 935 km, med en befolkning på 6309 (SCB år 2009) innebär det att det finns 623 m strandlinje/invånare.

Luleås sammanlagd strandlängd är 2 768 km, med 73 950 invånare ger det 37 m strandlinje/invånare.

Stockholms sammanlagda strandlängd är 208 km, med 829 417 invånare ger det 0,25 m strandlinje/invånare.

Den sammanlagda längden på fastlandskusten och stränderna i Sverige är 386 000 km. Detta motsvarar 9½ ggr runt jordklotet. Invånarantalet i Sverige är 9 340 682, det ger 41 m strand/invånare.

Pajala har ungefär 15 gånger längre strand/invånare än genomsnittet i Sverige.

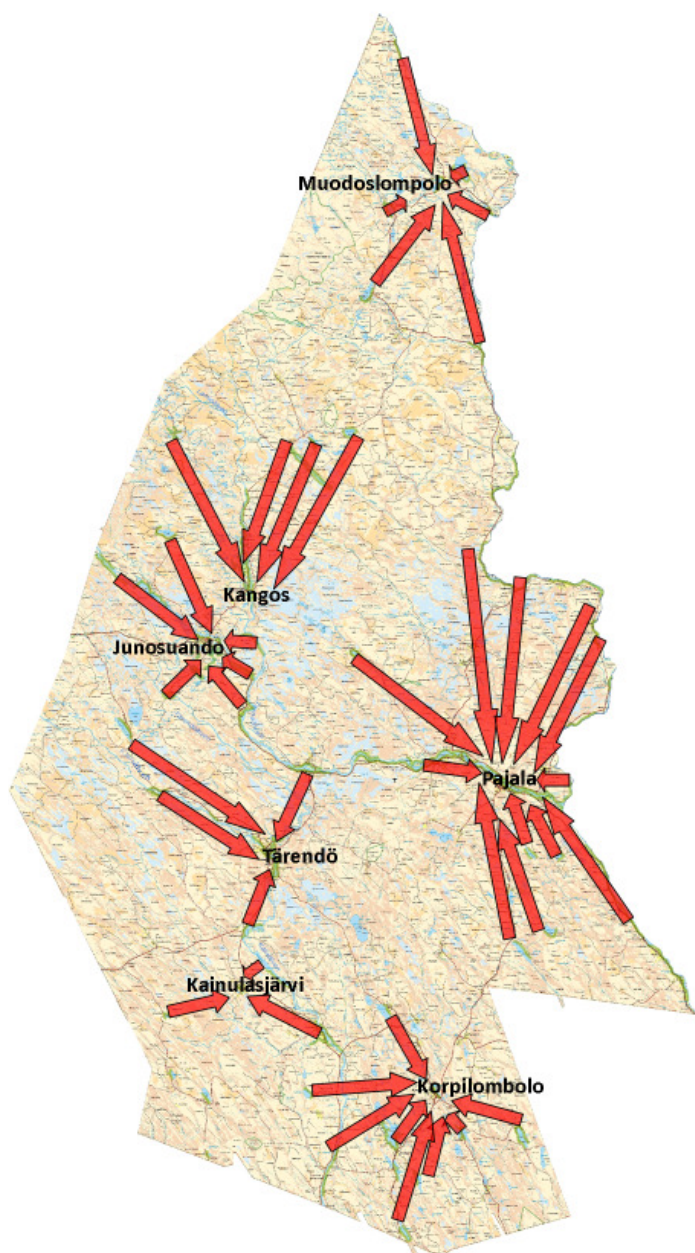

Illustration som visar hur de mindre byarna hör samman med de större byarna och stärker underlag för service.

Sjöar och vattendrag

Landskapsbilden i Pajala kommun karaktäriseras av vidsträckt skogsmyrar och barr- och blandskogar som genomskärs av de oreglerade älvarna. Kommunen ligger i gränslandet mellan de mellanboreala och nordboreala vegetationszonerna. Detta gör spännvidden av vegetationstyper inom kommunen bred. Från karga lågfjällsområden med en mycket gles och lågvuxen vegetation till högproduktiva skogsmarker längs älvdalarna.

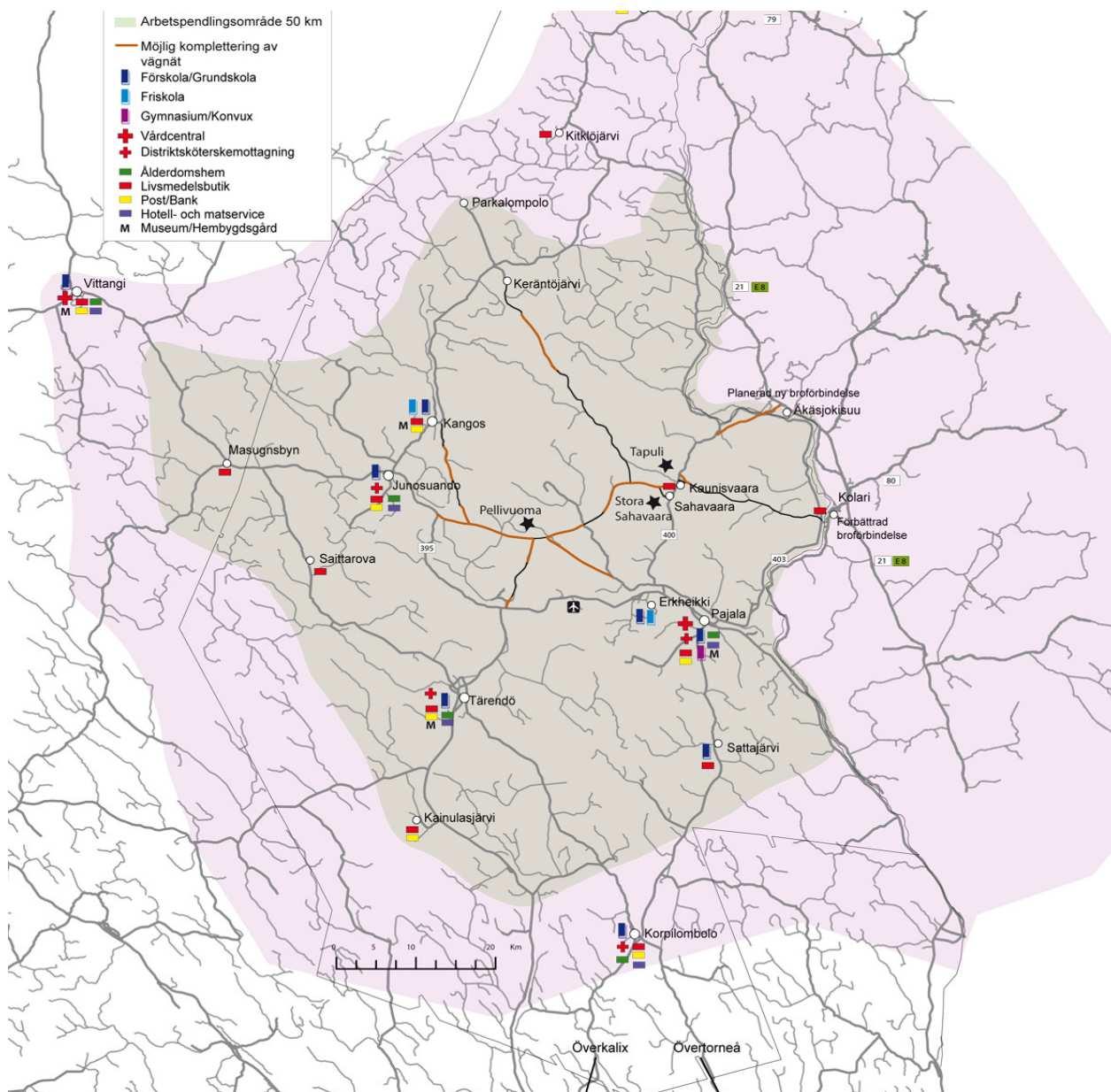
Klimatet i älvdalarna är gynnsamt där den mellanboreala vegetationszonen sträcker sig upp längs med älvdalarna. Dessa områden präglas särskilt av tall-, bland- och sumpskogar.

Torneälv, Muonioälv, Kalixälv, Lainioälv samt bifurkationen Tarendöälv rinner genom kommunen. Den totala älvsträckan i Pajala kommun är ca 550 km. Till dessa älvvar hör också biflöden som i många fall är av betydande storlek såsom t ex. Kaunisjoki, Parkajoki och Narkån.

Inom Pajala kommun finns ett stort antal sjöar av varierande storlek och karaktär, från näringsfattiga myr- och skogssjöar till mer näringsrika och av människan på olika sätt påverkade.

Torneälv är en av de få stora oreglerade älvarna där det finns ursprungligt, naturligt reproducerande bestånd av östersjölax och havsöring. Vattenflödet i Torneälv är kraftigt under vårfloeden i maj-juni. Flödet kan öka upp till 250% jämfört med medelvärdet. Vissa extremvärden har uppmätt en ökning på 20 ggr mot normala vattenflöden.

Bifurkationen Tarendö älv (en bifurkation är en förbindelse mellan två vattendrag där vatten överförs från det ena strömmande vattendraget till det andra) omnämns som en av världens största bifurkationer tillsammans med Casiquiarefloden i Brasilien.

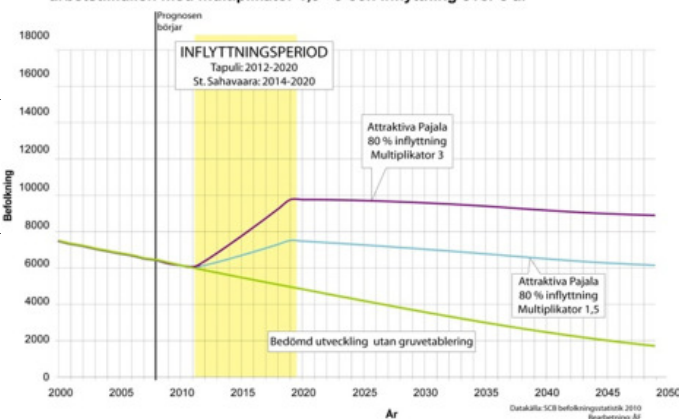
Källa: Rapporten "Framtidens Pajala - Bostadsbehov" (2010) av ÅF. Pendlingsavståndet utgår från en tänkt punkt mellan gruvområdena Tapulivuoma/Sahavaara och Pellivuoma.

Struktur tätorter och byar

Byastrukturen i Pajala kommun är väldigt spridd och många byar har få invånare. De större byarna fungerar ofta som "centralort" för omgivande mindre byar.

Ny bebyggelse som förtätning av mindre byar och fritidshusområden i föreslagna LIS-områden bidrar på så sätt till att stärka underlaget för offentlig och kommunal service i de större byarna.

Befolkningsutveckling inom Pajala kommun vid 600 direkt gruvrelaterade arbetstillfällen med multiplikator 1,5 - 3 och inflyttning över 8 år

Befolkningsutveckling, landsbygdsutveckling och attraktivitet

I rapporten "Pajala - utvecklingsprogram. Nulägesanalys med utblick på förestående gruvexpansion" (2009) av ÅF, illustreras Pajalas situation vid olika gruvetableringsscenarier. Illustrationen bygger på att 1000 nya arbeten skapas inom gruvbolaget i Pajala kommun. Det antalet har varierat under tiden som gruvbolagets planering har framskridit med bland annat olika transportalternativ.

I den pågående kommunala planeringen för bostadsförsörjning antas i nuläget att kommunens befolkning kommer att öka från 6 300 år 2009 till 10 000 år 2020. Pajala centralort kommer troligen att få den största ökningen, men även övriga byar inom pendlingsavstånd till de nya arbetena i gruvan kommer att få en inflyttning. En uppskattning utifrån tidigare befolkningsmönster och nya tendenser är att ungefär 70 procent av dessa kommer att bosätta sig i centralorten. Det innebär att cirka 400 familjer förväntas bosätta sig i andra byar i kommunen, vid ett antagande om 3 personer/familj.

Kommunen har i sitt arbete med LIS-planen utgått från byar som tidigare haft en större befolkning. Många inflyttade som har koppling till kommunen kommer troligtvis att välja den ort som de har anknytning till. Vilka orter som kommer att locka flest inflyttare är däremot svårt att förutse. Avsikten med planen är att öka befolkningens möjlighet att välja bostadsområde utifrån egna behov och önskningsar, och därmed stimulera till inflyttning.

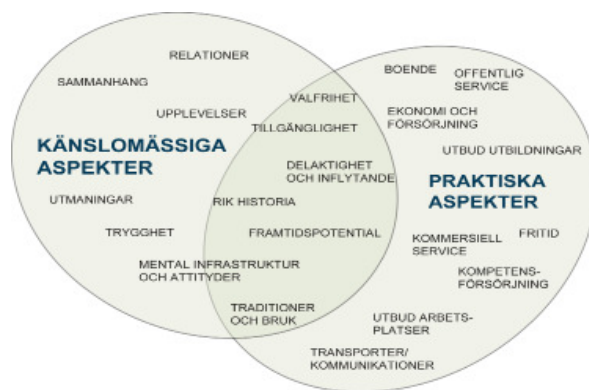
Planförslaget rymmer drygt 1300 relativt sett stora tomter. Ett stort antal tomter antas falla bort på grund av olika hänsynstaganden som gör det olämpligt att bebygga delar av LIS-områdena eller för att marken används för andra ändamål än bostäder. Eftersom markägarfrågan inte är utredd i planen kan kommunen inte heller förutse i vilken utsträckning tomterna blir tillgängliga för bostadsbyggande. En grov uppskattning är att ungefär hälften av den redovisade arealen kan bli bebyggd, vilket betyder cirka 650 tomter.

När detta skrivs är det bestämt att malmtransporterna från gruvan i första skedet kommer att ske med lastbil. De störningar som uppstår och eventuella nya vägdragningar påverkar sannolikt valet av bostadsort. Det är därför i dagsläget svårt att göra antaganden hur en befolkningsökning kommer att fördelas. Valet av transportlösning innebär också några hundra nya arbetstillfällen för lastbilsförare, och de kan tänkas ha sin stationering även utanför gruvområdena Pellivuoma/Kaunisvaara.

I mitten av 50-talet bodde drygt 15 000 personer i kommunen och det finns i de flesta byar kapacitet för en befolkningsökning, både i skolor, för VA-anslutning och annan kommunal service. Det finns också outnyttjad bostadskapacitet i tomma fastigheter. Men dessa är i ett mycket varierat skick och det är också osäkert hur många av dessa fastigheter som verkligen kommer att komma ut på marknaden.

Ett antagande är att vid en inflyttning till ny ort kommer många att vilja börja med att hyra ett boende för att sedan investera i ett eget ägande. Det kommer också att behövas nybyggnad av både flerfamiljshus och enfamiljshus. Med de investeringskostnader nyproduktion innebär både för privatpersoner och bostadsbolag kan man anta att nybyggnationer främst kommer att ske i attraktiva lägen i de större byarna där det kan finnas möjlighet att få igen investerade pengar vid uthyrning och försäljning.

Största avgörande faktorn för hur många som väljer att flytta till kommunen och hur många som kommer att arbetspendla beror på hur väl kommunen lyckas erbjuda en attraktiv livsmiljö för både dem som ska arbeta i gruvan och eventuella medflyttare. Attraktivitet är ett komplext begrepp och dessutom olika för alla människor.

ATTRAKTIVITETSFAKTORER FÖR ATT BO OCH VERKA

Pajala har mycket att erbjuda, förutom arbetstillfällena så vittnar många kommuninneboende om att man uppskattar trygghet, social närhet, skola och omsorg med hög kvalitet, närhet till natur, levande traditioner, kulturliv med mera.

Denna plan har som syfte att bidra till en ökad attraktivitet genom att människor kan välja ett boende i strandnära läge, antingen permanentboende eller fritidsboende.

Social och ekonomisk hållbarhet

Ekonomisk hållbarhet i kommunen har många aspekter. Det handlar om att kommunen som organisation ska ha en sund ekonomi i balans. Det handlar också om att ha ett livskraftigt näringsliv som ger arbetstillfällen både för män och för kvinnor. Nu när möjligheten uppstår och befolkningen förväntas växa finns möjlighet att bredda arbetsmarknaden och näringslivet. Det är också viktigt att vi har en balans i samhället där både kvinnor och män vill verka och bo i kommunen. Kommunen ser särskilt ett behov av att få kvinnor att stanna och flytta in till kommunen.

Pajala kommun har en vision att år 2020 ha 10 000 invånare vilket innebär att den ekonomiska tillväxten kommer att ge kommunen en bättre ekonomi men den kan också föra med sig negativ miljöpåverkan och överbelastade ekosystem. Kostnader som kan tillkomma vid utvecklingen av LIS-områdena är till exempel skolskjutsar, vägar, vatten- och avloppsanläggningar och renhållning.

Att skapa nya möjligheter till attraktivt boende är viktigt för en hållbar utveckling. Det ekonomiska underlaget för service och kollektivtrafik blir därmed större vilket motverkar risken att delar av kommunen avfolkas. Kommunen vill ge möjligheter till invånarna att kunna satsa på utveckling i den egna bygden. Det gäller att kunna locka människor att bosätta sig i kommunen och att kunna

erbjuda attraktiva förhållanden för människor som behövs i kommunen. Planen kan bidra till att stärka den kommunala ekonomin genom att erbjuda attraktiva miljöer för boende, företagare och turister.

Social hållbarhet är ett samhälle där grundläggande mänskliga behov uppfylls och detta är kopplat till befolkningens hälsa. Några viktiga aspekter är trygghet, tillgänglighet, jämställdhet och demokrati. Det handlar bland annat om trygga livsmiljöer och hälsofrämjande boendemiljöer där det finns mötesplatser, tillgång till rekreativsmöjligheter, kultur och fysisk aktivitet. Att ha nära till skola, social omsorg och service och att som invånare ha möjlighet att känna sig delaktig i och kunna påverka sin livsmiljö är viktigt.

En levande landsbygd med bofasta, ett rikt föreningsliv och möjlighet till sysselsättning och service i närområdet är en del av en social hållbarhet. Det handlar även om att känna sig delaktig i samhället. Kommunen vill erbjuda möjlighet till ett boende som ger människor en god livsmiljö, med närhet till naturen och en social delaktighet.

Det är i dagsläget tryggt att bo i Pajala kommun med en mycket låg brottstatistik. Den ökade befolkning kan innebära att tryggheten minskar eller försvinner. Det är därför viktigt att kommunen i början av utvecklingen börjar ta med den aspekten i all planering. Det ska vara säkert för barn och

Foto: Tomas Calla

unga att röra sig i samhället och det ska finnas mötesplatser för alla åldrar. Särskilt de unga behöver prioriteras. En medveten satsning i kommunen under lång tid har varit att satsa på skolan, detta bidrar också till tryggheten. En bidragande del till att bibehålla tryggheten är att bevara kommunens skolor och förskolor i de olika kommundelarna. Genom att satsa på landsbygden minskar kommunen på pendlingstrafiken och möjliggör för äldre att bli kvar i hembyn genom att dagligvaru-butiker och annan samhällsservice kan utvecklas på orten. Tillgången på attraktiva områden för byggelse frigör lägenheter i alla delar av kommunen genom en flyttkedja. Det finns en trygghet i att kunna bo kvar i samma område.

För frågor som trygghet och delaktighet är boendet centralt. Det är önskvärt att skapa en geografisk spridning av bostäder som är anpassade och lämpliga för äldre och funktionshindrade. Genom att skapa förutsättningar för byarnas tillväxt kan det finnas förutsättningar för att tillgodose de äldres behov att bo kvar i den hemvana miljön genom hyreslägenheter. Lägenheter är också en viktig utgångspunkt för unga människor som vill bo kvar eller flytta till kommunen.

- LIS-planen får därför positiva sociala konsekvenser genom att nya invånare kan lockas till kommunen, nuvarande invånare ser kommunens attraktivitet och stannar kvar, och den sociala strukturen stärks med bättre service och ett ökat näringsliv.
- LIS-planen bidrar till att öka antalet invånare i kommunen genom att erbjuda attraktiva miljöer för boende, fritidshus, verksamheter och rekreation. Ett ökat antal invånare innebär att kommunen får ett ökat ekonomiskt underlag för att kunna satsa på och bygga ut service och kollektivtrafik.
- LIS-planen medför att möjlighet att välja sitt boende ökar vilket påverkar den negativa befolkningstrenden och fler väljer att bosätta sig i kommunen. Det finns tydliga kopplingar mellan skola, möjlighet till samhällsservice med mera och befolkningens mängd. Ett ökat befolkningsunderlag ger ökade möjligheter till samhällsservice och en framtidstro på orten.

Turistnäring i Pajala kommun, nuläge och tendenser

Naturen och de möjligheter till friluftsliv och andra aktiviteter som naturen kan erbjuda är de främsta motiven för turister att resa till Lappland. Traditionellt har turismen inom kalottområdet baserat sig på turåkning, utförsåkning, friluftsliv

som vandring, forsfärder, paddling och fiske. Torne älvs betydelse för fisketurismen har ökat under de senaste åren, då det stigit upp mer lax i älven än på många år. Förutom den lockande naturen i älvarnas avrinningsområde finns inom området också många kulturellt intressanta utflyktsmål, så som fornminnen, kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer samt museer och andra sevärdheter.

Pajala kommun ligger mellan två områden med stark vinterturism, Kiruna/Riksgränsen och finska fjällområdet Ylläs. Turistnäringen är i början av sin utveckling och sommarturism är den stora utmaningen. En stark konkurrensfördel är älvarna där t ex Finland inte har motsvarande förutsättningar för upplevelseturism med fiske och andra naturaktiviteter som bas.

Efterfrågan kan delas upp i två tendenser, en grupp turister efterfrågar exklusivitet och bekvämlighet, de bor gärna på hotell eller anläggningar där de kan sova och äta gott och ta del av genuina upplevelser. Den andra gruppen turister efterfrågar också genuina upplevelser men kan tänka sig enklare boende, t ex på en fiskecamp.

För båda grupperna är viktiga konkurrensfördelar både tillgången till ostörda naturområden med höga upplevelsevärden och tillgången till boende i liknande områden. För landsbygdsutvecklingen i Pajala är det därför viktigt att ge möjlighet till exploatering i strandnära, natursköna lägen, men också att undanta orörda områden från strandnära exploatering. Planen har tagit hänsyn till detta.

LIS-områden i Pajala kommun

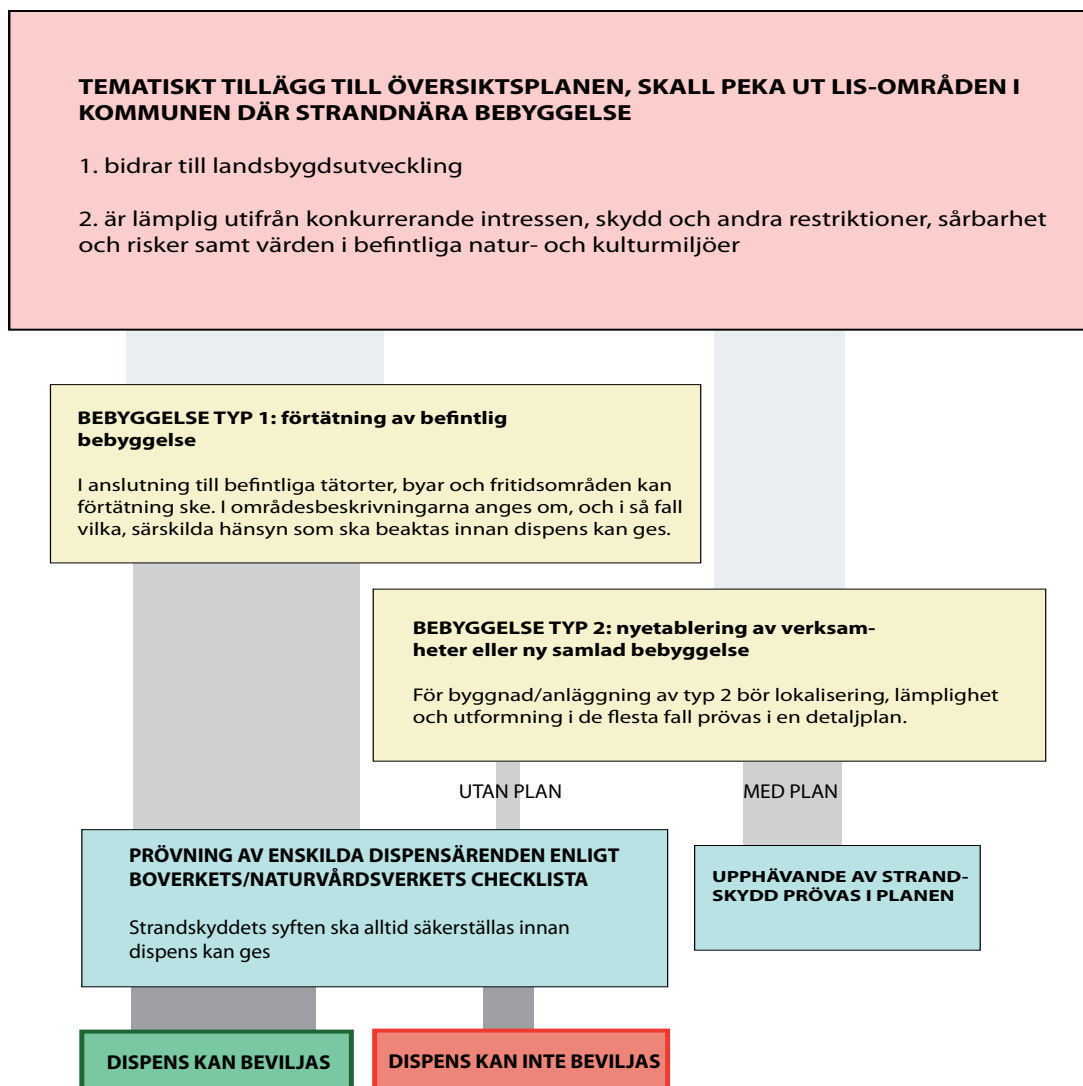
Urvalskriterier

I en kommun av Pajalas storlek med en gles bystruktur och många älvar blir utpekandet av LIS-områden en flerstegsprocess både i ställningstagande och analys. Nedanstående är en sammanställning av slutsatser från planer, program, analyser och utredningar som gjorts de senaste åren.

Sammanställningen bygger i huvudsak på den kommuntäckande översiktsplan som antogs i början av sommaren 2010, gränsälvsamarbetet "Meän Väylä", rapporterna "Pajala - utvecklingsprogram, nulägesanalys med utblick på förestående gruvexpansion" och "Framtidens Pajala - övergripande förutsättningsanalys" de två sista av konsultföretaget ÅF.

Text med fet stil anger vad som är urvalskriterier i utpekandet av LIS-områden.

PROCESS FÖR DISPENSPRÖVNING AV BYGGNAD, ANLÄGGNING ELLER VERKSAMHET DÄR STRANDNÄRA LÄGE BIDRAR TILL LANDSBYGDsutveckling

Utvecklingstendenser näringsliv

Den största enskilda faktor som påverkar utvecklingen i Pajala är etableringen av en ny gruvindustri. Läget på de planerade gruvorna är gynnsamt eftersom det går att komplettera befintliga vägnät så att pendling till gruvområdet blir möjlig från flera byar i kommunen. För att kunna dra nytta av nya gruvor krävs att kommunen upplevs som attraktiv att bo och verka i.

Att peka ut LIS-områden inom det område som kan omfattas av pendling är en viktig utvecklingsfråga för kommunen.

En annan näringsgren som ännu är outvecklad men där expansion kan förväntas är turistnäringen. I Pajala kommun är det främst fiske- och vildmarksturism längs älvstråken som är aktuell.

Att peka ut LIS-områden längs älvstråken så att turistnäringen ges goda förutsättningar är en viktig utvecklingsfråga för kommunen.

Kommunens befolkningsstruktur

Pajala kommun har en ovanligt spridd byastruktur med ett 80-tal byar utspridda över hela kommunens yta. Det finns en politisk samsyn om att det är viktigt att framförallt de större byarna ges möjlighet till utveckling. Detta för att stärka den offentliga och kommersiella service som finns, som skolor, butiker osv.

Att peka ut LIS-områden så att byarna kan förtätas och förstärkas är en viktig utvecklingsfråga för kommunen.

Utvecklingstendenser boende

Den just nu största efterfrågan på boende gäller lä-

genheter och enfamiljshus i Pajala centralort. Det finns också tendenser som visar att utflyttade Pajalabor som funderar på återflytt kan tänka sig att flytta tillbaka till byarna där de växt upp eller har släktanknytning till.

Många av ansökningarna för bygglov för nybyggnation gäller kompletteringar i strandnära läge i byar och fritidshusområden.

Att peka ut LIS-områden som möter den efterfrågan som finns är en viktig utvecklingsfråga för kommunen.

Kommunen anser generellt att förtätning i befintliga områden bör eftersträvas så att VA-nät, infrastruktur, kommunal service mm nyttjas på bästa sätt.

Sammanfattning:

- De byar som ligger inom pendlingsavstånd till de nya gruvorna är lämpliga för förtätning med LIS-områden eftersom möjligheten till attraktivt boende kan bidra till att ny arbetskraft väljer att bosätta sig permanent i stället för att arbetspendla. Ökat invånarantal bidrar till att upprätthålla serviceunderlaget på landsbygden och kan ha en positiv effekt på den lokala näringslivsutvecklingen i den förestående expansionen.
- De områden där det finns befintlig bebyggelse kan vara lämpliga att förtäta även utanför pendlingsområdet. Möjlighet att ha en stuga i strandnära läge bidrar till kommunens attraktivitet och därmed den lokala näringslivsutvecklingen i den förestående expansionen.
- Pajala har ett unikt älvlandskap med 55 mil älv. Stora delar av älvarna har höga värden i ett nationellt och internationellt perspektiv, och är utpekade som riksintressen eller Natura 2000-områden. Pajala kommun anser att stora delar av älvarna har så höga värden att de ska bevaras helt orörda. Andra delar av älvarna har höga värden men mindre partier kan vara lämpliga för komplettering eller ny exploatering av boende och verksamheter.
- Strandskyddslagens syften säkerställs genom att endast en mindre del av kommunens strandområden utpekas som LIS-områden.

Metod för urval

För att ta fram de LIS-områden som redovisas på kartan har en "minusmetod" använts. Som utgångspunkt har områden som följer urvalskriterierna markerats. Därefter har områden och platser valts bort på en övergripande nivå där det varit dåliga markförhållanden, prioriterade skyddsaspekter, höga värden för djur- och växtliv, höga värden för natur- och kulturmiljöer, höga värden för allemansrättslig tillgänglighet och rörligt friluftsliv, stor sårbarhet eller kända risker eller utifrån andra aspekter olämpligt med ny strandnära bebyggelse.

Urvalsarbetet har utförts med GIS-analyser, inventeringar av samtliga älvsträckor och tillvaratagande av lokal kunskap.

Förutsättningarna för dispens i LIS-områden

I redovisade LIS-områden är dispens möjlig att ge om vissa förutsättningar och villkor är uppfyllda. Strandskyddets syften, allemansrättslig tillgänglighet och goda livsvillkor för växt- och djurlivet, måste alltid uppfyllas för att dispens ska kunna ges. Dessutom måste hänsyn tas till

- konkurrerande anspråk och intressen
- sårbarhet och risker
- värden och kvaliteter i befintlig natur- och kulturmiljö
- riksintressen och andra skydd

I arbetet med att peka ut LIS-områden har hänsyn tagits till ovanstående på en övergripande nivå och olämpliga områden har valts bort. I den fortsatta prövningen i plan eller enskilda dispensärenden ska hänsyn tas till vad som gäller för den specifika platsen då förutsättningarna kan variera inom LIS-områdena.

Tillägget till översiktsplanen varken är eller kan vara så detaljerat och förutseende att det i alla lägen och situationer kan fälla ett avgörande eller ge en absolut bedömning av lämpligheten för en åtgärd i ett enskilt strandområde. Ett område som inte är geografiskt utpekat kan ändå prövas mot de kriterier som ställs för landsbygdsutveckling.

På motsvarande sätt finns ingen garanti att dispens kommer att beviljas bara för att platsen ligger inom utpekat LIS-område. Strandskyddets syften och lämpligheten i övrigt måste alltid prövas och säkerställas i varje enskilt ärende.

Foto: Tomas Calla

Konkurrerande anspråk och intressen

Strandområden är attraktiva för fritid, rekreation, boende och turism. Strandzoner är också viktiga livsmiljöer för växter och djur.

Strandskyddslagstiftningen har kommit till för att säkerställa att djur- och växtliv och möjligheten till fritid och rekreation är prioriterade i den kommunala hanteringen av bygglov och planer i strandnära lägen. Övriga konkurrerande anspråk där strandnära läge är en fördel eller av andra orsaker eftersträvas är inte reglerade utan det är varje kommuns ansvar att göra bedömningar i de enskilda fallen.

Konkurrerande anspråk och intressen kan till exempel vara:

- Permanentboende
- Fritidsboende
- Turistverksamhet, behov av orörd natur
- Turistverksamhet, behov av mark för anläggningar
- Anläggningar för annan verksamhet
- Areella näringar som jordbruk, rennäring, skogsbruk

Sårbarhet och risker

Sårbarhet och risker har i planen främst studerats och redovisats i arbetet med den medföljande miljökonsekvensbeskrivningen och olämpliga områden har valts bort. Nedanstående är en kort beskrivning av de vanligast förekommande riskerna och sårbarhet i strandnära läge för Pajala kommun. Pajala kommun har i utpekandet av LIS-områden utgått ifrån kända karteringar och tillgängliga dotalager. Kommunen har studerat topografiska kartor och valt bort låglänta områden och även områden med branta strandbrinkar för att undvika översvämningsområden och områden med risk för ras och skred.

Räddningstjänsten i Pajala kommun har tillhandahållit information kring kända översvämningsområden. Platsbesök är genomförda för att kontrollera förhållanden i området. Kommunen har även kontaktat personer med lokalkännedom för att ytterligare säkerställa att inga riskområden redovisas som LIS-områden. Samrådsmöten har hållits i olika delar i kommunen för att kunna höra fler personer och ta del av deras lokalkännedom om de olika områdena.

Kommunen har utgått från de förutsättningar som finns och en sedvanlig bygglovsprövning följer. I bygglovsprövning och i varje dispensprövning utreds varje område noggrant. I vissa fall krävs även en stabilitetskartering i området.

Översvämningsrisker

Vattenflödet i Torne-Muonioälven varierar kraftigt under olika årstider på grund av det finns få flödesutjämnande vattenmagasin (sjöar) inom vattenområdet. Vårfloderna kan bidra med skador på stränder och byggnader längs med älvarna när vattennivån stiger flera meter.

Till följd av ett varmare klimat ökar risken för större nederbörds mängder, inkluderat snö under vintern, som ger stora vårflöden och marköversvämmningar. Klimatscenerierna för de kommande 90 åren indikerar bland annat ökad nederbörd som kan leda till ökade flöden och förhöjda nivåer i vattendrag. Detta medför att stora delar av strandytorna längs älvdalarna i kommunen hotas av översvämmningar samt att riskerna för ras, skred, erosioner och isproppar kan öka.

Konsekvenser vid översvämmningar är att fastigheter kan bli obebodliga, människor och djur måste flyttas och vägar översvämmas så att de måste stängas av. Risk finns att enskilda avloppsanläggningar bräddas inom det översvämmade området med åtföljande risk för bakterier i vattentäkterna.

De mest utsatta områdena de senaste åren har varit kring Anttis, Torinen och Lovikka utefter Torneå älv. För Kalixälven är en kartering över förutsättningar för erosion genomförd. Resultatet från den finns på SGI:s hemsida www.swedgeo.se.

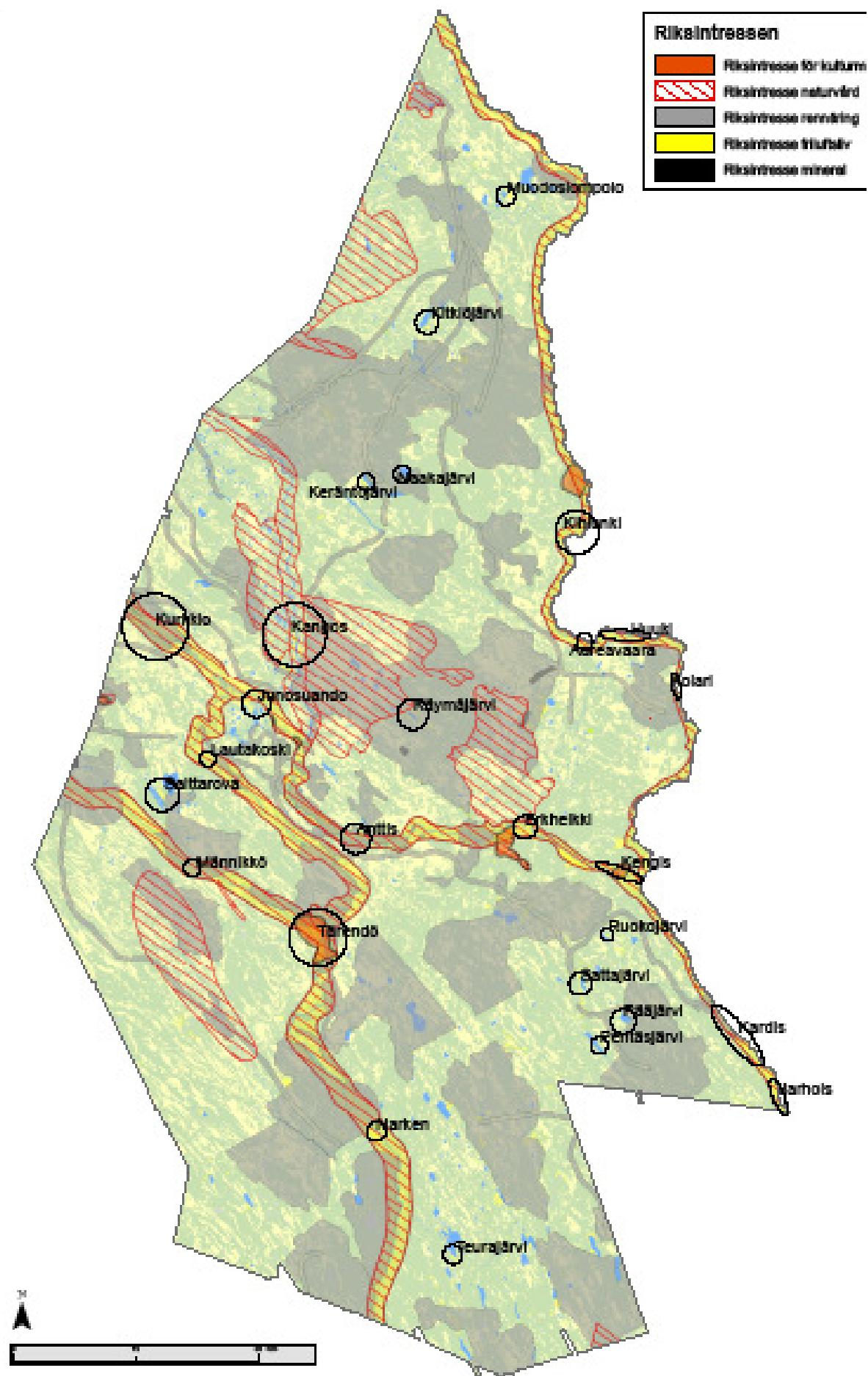
Isproppar

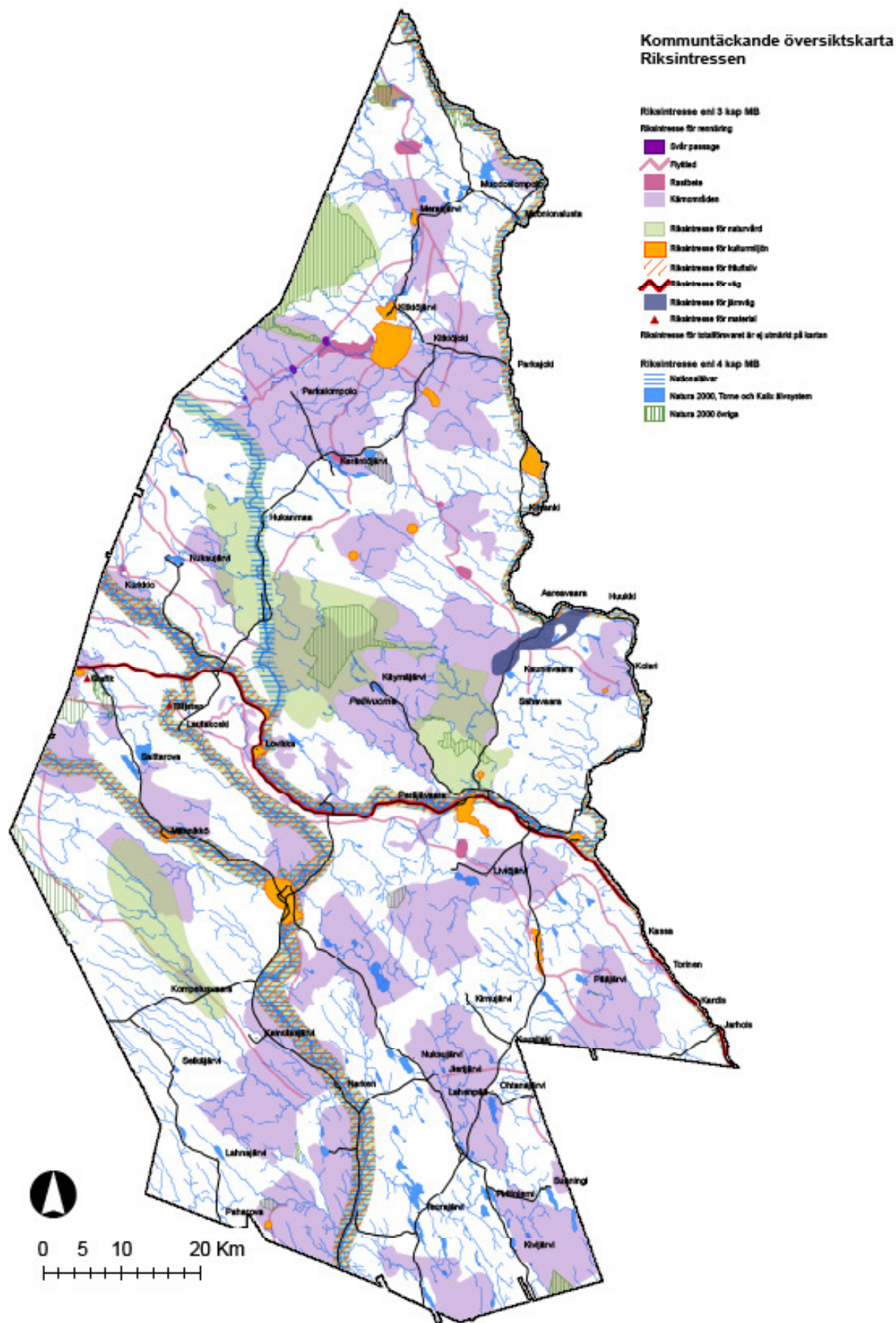
Under islossning kan vattenståndet lokalt stiga avsevärt på grund av isproppar som uppstår i låga, breda och långa lugnvattenpartier där älven t.o.m. kan vara bottenfryst. Under 1900-talet har isproppar orsakat stora översvämmningar åtminstone sju gånger i Torne älv och orsakat skador för flera miljoner kronor under perioden 1984-1986. En del av ispropparna bildas på samma ställen från år till år, men de kan även uppstå på helt oförutsedda platser. Propparna bildas ofta i grunda, breda och långa lugnvatten där isen vanligen blir tjock. Dock beror bildandet av isproppar mycket på väderförhållandena under vårvintern, som t.ex. när och hur snabbt snön och isen smälter samt förhållandena under hösten och vintern, t.ex. har snömängd och istjocklek inverkan.

Skred

Erosionen vid stränderna är störst mot slutet av våren när tjälen gått ur jorden men vårfloden ännu inte sjunkit. Utvalda områden i Pajala kommun, Pajala centralort, Tarendö, Merasjärvi och Narcken, har genomgått av en ras- och skredrisksinventering på uppdrag av Statens räddningsverk (numera MSB). Vilka områden som har varit

LIS-området	Natura 2000	Riksintressen							Natur värde	Forn lämning	§19 område	Kultur miljö	Ångar och betesmark
		Rennäring	Friluftsliv	Kultur miljövård	Natur vård	Odlings landskap	Biotop och fågelskydd	Natur värde					
Aareavaara	X	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	
Anttis	X	X	X	-	X	X	-	-	X	X	-	-	
Juhonpieti/Autio/ Erkheikki	X	-	X	-	X	-	-	-	X	X	nära	-	
Huuki	X	-	X	-	X	X	-	-	X	X	-	-	
Junosuando	X	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	
Kangos	X	-	-	-	X	-	-	X	X	-	-	-	
Kardis/ Jarhois	X	X	X	-	X	X	-	-	X	-	-	-	
Kengis	X	-	X	X	X	-	-	-	X	X	X	-	
Keräntöjärvi	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	
Kihlanki	X	-	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	
Kitkiöjärvi	X	-	-	-	-	-	-	X	nära	-	X	-	
Kolari	X	-	X	-	X	-	-	-	X	nära	-	-	
Kurkkio	X	X	X	-	X	-	-	-	X	-	-	X	
Käymäjärvi	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	
Lautakoski	X	-	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	
Muodoslompolo	X	-	-	-	-	-	-	nära	-	-	-	-	
Männikkö	X	X	X	-	X	X	-	-	X	-	X	X	
Naakajärvi	X	X	-	-	-	-	-	nära	X	-	-	-	
Narken	X	X	X	-	X	-	-	-	X	-	-	-	
Pentäsjärvi	X	-	-	-	-	-	-	nära	-	-	-	-	
Pääjärvi	X	X	-	-	-	-	-	-	nära	-	-	-	
Ruokojärvi	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sattajärvi	X	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X	-	
Saittarova	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	nära	
Teurajärvi	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tärendö	X	X	X	X	X	X	-	X	nära	-	X	-	

aktuella för inventering har beslutats genom en förstudie gjord av SGI. Generellt kan man säga att vid alla större vattendrag finns stabilitetsproblem. Viss mark, särskilt lermark med brant slänt mot vattnet, är känslig för skred och vid islossning är riskerna stora för erosion längs strandbranterna.

Vid framtida planering är ovanstående faktorer viktiga att ta hänsyn till för att försäkra lämpliga bostadsområden och ett hållbart boende. Det är inte lämpligt att placera ny bebyggelse inom ras- och erosionsriskområden dvs nära branta slänter eller i områden där översvämningar och ras är känt sedan tidigare. Detta förutsätter kunskap om markens egenskaper, var det finns raviner och gamla skredärr. På de platser där det redan finns bebyggelse måste en bedömning ske hur stor skredrisken är och, om det behövs, vilka åtgärder som måste vidtas.

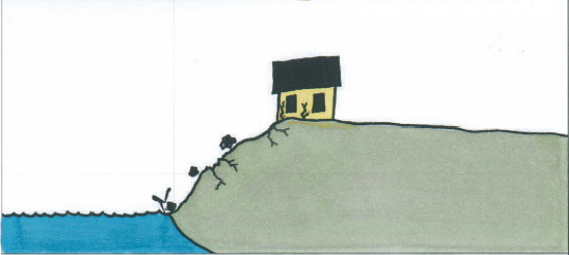

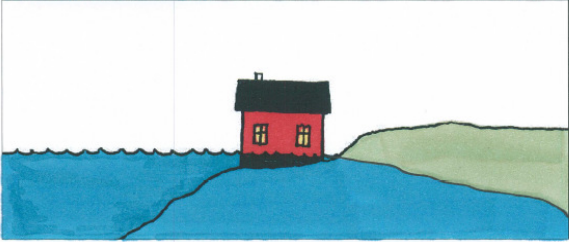

Värden och kvaliteter i befintlig natur- och kulturmiljö

Kulturmiljöprogram

I kulturmiljöprogrammet ingår 162 kulturmiljöer av varierande karaktär. Vissa av dessa är miljöer kopplade till strandområden och har gett lämningar i form av älvradsbyarnas längssträckta form, odlingslandskap, traditionell tornedalsbebyggelse, fisk-, och flottninglämningar.

Med kulturarv menas den av människan påverkade miljön och immateriella uttryck som traditioner, idéer och värderingar som vi medvetet eller omedvetet övertar från tidigare generationer.

Med kulturmiljö menas den av människan påverkade miljö som vittnar om historiska och geografiska sammanhang. Kulturmiljön är en viktig del av kulturarvet då den synliggör vår historia. Det kan vara all slags bebyggd miljö t.ex. byggnader,

Icke önskvärda scenarion		
	Privatisering Strandskyddets syfte motverkas genom att tomten har privatiserats ner till strandkant och stranden är ej tillgänglig för allmänheten att vistas på eller passera.	
	Ras Områden med ras- och erosionsrisker är inte lämpliga för ny bebyggelse.	
	Översvämning Områden där risk finns för översvämning vid islossning, vårfloed och allmänt höga vattenflöden.	

Ny bebyggelse är lämplig/olämplig

Kulturvärden finns att ta hänsyn till

Naturvärden och naturupplevelser att tillvarata

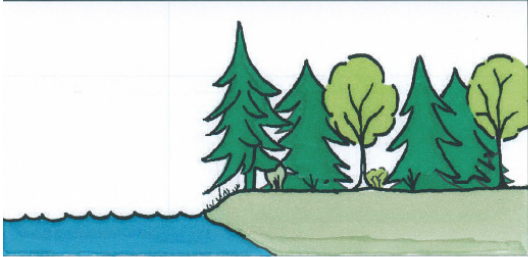

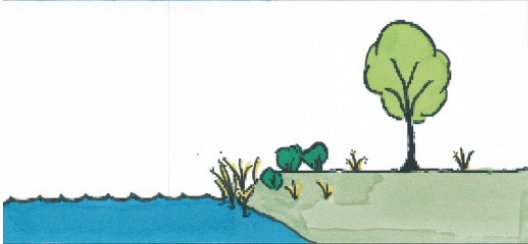

Friluftsliv och rekreativvärden

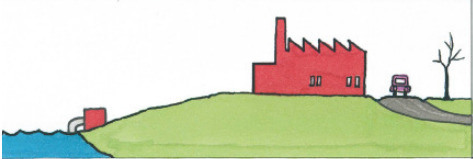

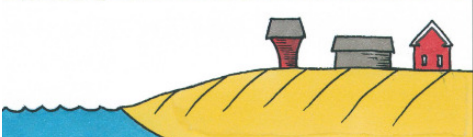

Ny bebyggelse som främjar friluftsliv

Värdefulla områden och natur att värna om

	<p>Oexploaterat vildmark</p> <p>Ej lämplig för permanent- och fritidsboende</p>	
	<p>Strandnära biotoper</p> <p>Intressant för djur och naturliv. Ej lämplig för permanent och fritidsboende</p>	
	<p>Hävdad kulturmark</p> <p>Strandnära områden med hävdad/brukad jordbruksmark med äldre kulturbyggnader som ait-tor och ängslador</p> <p>Ej lämplig för permanent och fritidsboende</p>	

Lämpliga områden för bebyggelse

	<p>Allmänna intressen</p> <p>Områden där ett allmänt intresse behöver tillgodoses och som inte kan göras utanför Strandskyddsområdet.</p>	
	<p>Tryggad tillgång till strand för allmänhet</p> <p>Områden som ligger avskilt från strandlinjen genom tidigare exploatering, till exempel en väg, men som fortfarande ligger inom strandskyddsområdet.</p>	
	<p>Sport och fritid</p> <p>Områden intressant för det rörliga friluftslivet, rekreation och sportfiske och lämplig för bebyggelse som främjar det rörliga friluftslivet och allmänhetens tillgång till natur.</p>	
	<p>Nära befintlig bebyggelse</p> <p>Strandnära områden med tidigare bebyggelse där redan är ianspråktaget och där det kan sakna betydelse för strandskyddets syften.</p>	
	<p>Kulturbyggnader</p> <p>Områden med kulturhistoriskt intressant bebyggelse. Nya byggnader i dessa områden är lämpliga men skall ta stor hänsyn till befintliga byggnader och områdets kulturhistoriska värden</p>	

trafikleder, gårdar, rengården, fält, ängar och fasta fornlämningar.

Landskapet är den gemensamma livsmiljön för människor, växter och djur och är ett resultat av samspelet mellan människa och miljö i över tusentals år. Det finns flera olika typer av hävdade markslag: naturlig äng, naturlig (kultiverad)betesmark och åker. Av de olika hävdade markslagen är naturbetesmarkerna och de naturliga ängarna mest värdefulla ur naturvårdssynpunkt. De har en lång historia och ett rikare växt- och djurliv.

Traditionell bebyggelse

Med sina gemensamma drag utgör den gamla bebyggelsen en helhet med särdrag som vi måste slå vakt om som en del av vårt kulturarv. Grundläggande för om vi ska kunna bevara den äldre bebyggelsen är att vi uppskattar dess särart och anpassar nya hus till den befintliga bebyggelsen och marken om vi skall bygga i dess närhet. Traditionell bebyggelse och odlingsmarker i Tornedalen är främst koncentrerad till älvdalarna och kom att ligga utspridda längs med älvarna, så kallade strandradbyar. Här förekom i äldsta tid ingen ägoblandning utan varje hemman hade sin mark samlad inom ett gårde, sida vid sida med grannen. Byar i Tornedalen kom på så sätt att bestå av en lång rad gårdar som alla hade kontakt med älvsstranden.

Den gamla, slutna gården vid älvsbrinken

Illustration hämtad från Haparanda kommuns områdesbestämmelser - Råd " Att bygga vidare på byggnadstradition i Tornedalen "

Det kulturhistoriska bandet mellan den finska sidan och den svenska sidan om gränsälven är mycket tydliga. På den finska sidan är mycket av den gamla bebyggelsen förstörd. Tyskarna brände allt bakom sig då de drog sig tillbaka från norra Finland 1944. Att byarna fick det utseendet är dels beroende av att fiske hade stor betydelse, dels att den mesta röjningsmarken för äng fanns vid älvsstranden och på holmar i älven. På dessa holmar och slätterängar bildades ett laddlandskap med slätterlador där höskörden förvarades till dess att det kunde köras hem över snön på vintern. Laddlandskapen visar på Tornedalens bebyggelsetradition. Dessa områden är gynnsamma biotoper, livsrum för insekter, kräldjur och gnagare vilket i sin tur

Kvällsbad i Torneälv

gynnar fågellivet.

Befintlig bebyggelse

Vid både ny bebyggelse och komplettering i befintlig bebyggelse ska hänsyn tas till platsens värden och kvaliteter. Som komplement till planen finns skrifter som beskriver bebyggelsemönster i Tornedalen: Haparanda kommuns områdesbestämmelser - Råd " Att bygga vidare på byggnadstradition i Tornedalen" och "Regionalt bebyggelsemönster i Kustlandets skogsbygder i Norrbottens län" rapport från Länsstyrelsen nr 10/2002

Riksintressen och andra skydd

Inom LIS-områdena bör det gå att ge dispens på de platser där det inte finns sårbarhet och risker, eller konflikter med rörligt friluftsliv, natur- och fisketurism, höga värden i natur- och kulturmiljöer eller andra prioriterade intressen.

Riksintressen och andra skydd har i planen främst studerats och redovisats i arbetet med den medföljande miljökonsekvensbeskrivningen och i områdesbeskrivningarna, olämpliga områden har valts bort.

Generellt gäller att områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön.

I Pajala kommun finns idag 15 områden som har utpekats som riksintresse för naturvärden samt sju områden utgör riksintresse för kulturmiljövård samt två områden för friluftslivet.

Övergången och mötet mellan olika naturtyper och tillgången till både land och vatten skapar förutsättning för flera olika biotoper som många arter är beroende av. Detta medför att strandområden är sällsynt rika på arter. Den strandnära zonen är en av de viktigaste kantzonerna i naturen och den bryneffekt som ofta uppstår i strandområden, och som ger utrymme för en stor del av våra arter, är också värdefull som skydd och för övervintring för många arter.

Natura 2000

Medlemsländerna inom Europeiska Unionen, EU, har byggt upp ett nätverk av värdefulla naturområden som är av särskilt intresse för naturvårdssynpunkt, även kallat Natura 2000. Nätverket består av många tusen värdefulla natur- och vattenområden där arter och naturtyper, som är skyddsvärda ur ett EU-perspektiv, bevaras för framtiden.

Dispens i detaljplaner

För ny samlad bebyggelse eller för ny byggnad vars användning får stor påverkan på omgivningen krävs detaljplan.

Bebyggelse i strandnära lägen lokaliseras ofta i känsliga och väl synliga lägen, det finns ofta hög efterfrågan på mark och flera intressen att ta hänsyn till. Längs de oreglerade älvarna finns också en förhöjd risk för översvämningar, skred och isproppar. Sammantaget gör det att planläggning kan vara aktuellt även för åtgärder som normalt inte kräver planläggning. Speciellt viktigt att uppmärksamma är när flera bygglov och dispensansökningar i samma område kommer utsträckt över tid.

En kommun får i en detaljplan upphäva strandskyddet för ett område om det finns särskilda skäl. Intresset av att ta området i anspråk på det sätt som avses med planen ska väga tyngre än strandskyddsintresset.

I område som pekats ut som LIS-område kan strandskyddet upphävas med det särskilda skälet att strandnära läge för byggnad, anläggning eller annat bidrar till utvecklingen av landsbygden.

Riktlinjer för planering och bebyggelse i strandnära lägen

Generellt kan sägas att för bebyggelse och anläggningar i strandnära läge kommer att ställas tuffare krav på gestaltning än för annan bebyggelse eftersom strandnära bebyggelse dels ofta ska fungera i värdefull naturmiljö, dels blir "synligare" i och med den kan ses från vattnet, ingenting skymmer.

Som ett led i kommunikationen med allmänheten har kommunen tagit fram illustrationer som visar principerna för när dispens kan ges och när dispens inte kan ges.

Förtätning i befintlig bebyggelse

I de fall dispens söks i område med befintlig bebyggelse ska anpassning ske enligt rekommendationer i områdesbeskrivningarna. Nedanstående generella riktlinjer ska också följas.

Ny bebyggelse, anläggningar eller verksamheter

Dispenser, bygglov och planering bör hanteras utifrån följande riktlinjer:

- Planera mindre bebyggelsegrupper med ordentliga avstånd emellan, ger bättre tillgänglighet till strandområdet för människor och bättre villkor för växt- och djurliv.
- Bäcker och andra småvatten är viktiga och hänsyn ska tas i dispensgivning och planering.
- Diskutera avstånd till strand, även om dispens är möjlig kan ett längre avstånd än 30 meter vara lämpligt.
- Vid enskilda dispenser ska tomtplats alltid anges .
- I känsliga lägen ska tomtplatsens utformning anges för att undvika privatisering av strandområde.
- Där det redan finns strandnära bebyggelse ska hänsyn tas, ny bebyggelse "framför" eller i skymmande lägen ska undvikas.
- Eventuella nya bryggor och pirar ska samordnas, undvik privata bryggor.
- Vid komplettering och förtätning i kulturhistoriskt intressanta miljöer bör bebyggelsen utformas enligt riktlinjerna i Haparanda kommuns områdesbestämmelser - Råd " Att bygga vidare på byggnadstradition i Tornedalen" och "Regionalt bebyggelsemönster i Kustlandets skogsbygder i Norrbottens län" rapport från Länsstyrelsen nr 10/2002.
- Stabilitetskarteringar, inventeringar eller andra utredningar kan komma att behövas i känsliga områden, speciellt när det gäller ny samlad bebyggelse.
- Där det är möjligt bör anslutning göras till kommunalt VA.

Konsekvensanalys

Syftet med detta tillägg till Pajalas kommuntäckande översiktsplan, är att öka möjligheterna att nyttja den stora tillgången på stränder i kommunen. Syftet är också att säkerställa att strändernas ekologiska, sociala, kulturella och ekonomiska värden behålls, och helst ökas, även med en ökad exploatering.

Ekologiska konsekvenser

- risk för ökade störningar för växt- och djurliv
- utsläpp av avloppsvatten
- risk för ökat slitage av känsliga områden
- risk för ökade transporter, främst med bil

Sociala konsekvenser

- + större valfrihet boende
- + större möjligheter för byarna att behålla och eventuellt öka befolkningen, vitalisering av bylivet

Kulturella konsekvenser

- + större möjligheter att byggnader och marker brukas och underhålls
- risk att värdefulla gårds- och byamiljöer "byggs bort"

Ekonomiska konsekvenser samhällsekonomi

- + ökade möjligheter till strandnära boende ökar regionens attraktivitet och kan ge positiv effekt på invånarantal
- + ökat invånarantal ger bättre underlag och förutsättningar för kommunal och kommersiell service
- risk för utspritt boende med ökade kostnader för kommunal service

Privat ekonomi

- + pris på byggbar strandnära mark ökar
- + lättare att sälja byggbar strandnära mark